

Preču biržu uzvaras gājiens

Cenas auļo, sadārdzinot izmaksas uzņēmējiem, gaidāms inflācijas kāpums

Mārtiņš Apinis

EKONOMIKAS stimulēšana ar kvantitatīvajām metodēm ir process, kas ne vienmēr ir izdevīgs visiem. Piemēram, zemās procentu likmes ir labvēlīgas tiem, kas aizņemas, savukārt sliktas tiem, kas vēlas kaut ko uzkrāt ar tradicionālajām, konservatīvajām metodēm, piemēram, banku termiņnoguldījumiem. Jāņem vērā, ka ieguldījumiem paredzētā nauda meklē aizvien jaunas, investīciju ziņā riskantākas alternatīvas, kas sola potenciālu peļņu. Tādējādi, iepludinot naudu finanšu tirgos, ir jāreķinās ne tikai ar to, ka aizņemtā kļūs vieglāk, bet arī ar finanšu aktīvu – riskantāka investīciju reitinga parāda vērtspapīru, akciju, nekustamo īpašumu un izejvielu – cenu kāpumu.

Tieši pēdējais no minētajiem ir process, kas visnotaļ strauji ietekmē Latvijas iedzīvotāju un uzņēmumu ikdienu, neskatoties uz to, ka saistība ar finanšu tirgiem šķiet visai attālināta. Bankas *BlueOrange* investīciju analītiķis Pēteris Celms vērš uzmanību uz to, ka pašreizējā pasaules ekonomikas recesija ievērojami atšķiras no citām, turklāt Covid-19 apkarošanas pasākumi, t. i., ierobežojumi, ir izraisījuši plaisu starp pakalpojumu un preču patēriņu, pēdējam radot papildu pieprasījumu gan no majsaimniecībām, gan no valstu valdībām, kuras cenšas stimulēt ekonomiku, vienlaikus samazinot Covid-19 izplatību. «Ir svarīgi atcerēties, ka atšķirībā no visām iepriekšējām šoreiz krīze ir bijis šoks pakalpojumu nozarēm, nevis preču sfērai,» atgādina P. Celms.

Majsaimniecībām līdzsvarojot patēriņu, aug pieprasījums pēc precēm, un tas ir ir lielāks, nekā ierasts.

Visstraujāk naftai

Ja vērtē to, kā norises preču biržā izjutuši Latvijas iedzīvotāji un uzņēmumi, tad pēdējos mēnešos tas visvairāk būtu attiecināms uz degvielas cenu pieaugumu. Šā mēneša sākumā Ziemeļjūras jēlnaftas *Brent* cena bija pārsniegusi 70 ASV dolāru (58–59 eiro) atzīmi, kur nebija atradusies kopš 2019. gada maija. Tiesa, ir ļoti ticams, ka tālāks degvielas cenu kāpums tuvākajā laikā izpaliks, jo pēdējo nedēļu tendence ir vērsta uz naftas cenas samazināšanos, un piektdien, 26. martā, rīta pusē cena barelam Ziemeļjūras melnā zelta svārstījās ap 63 ASV dolāru atzīmi.

Tomēr salīdzinājumā ar atbilstošu laika periodu pērn tas ir kļuvis apmēram par 130% dārgāks, tādējādi var teikt, ka populārāko izejvielu vidū visstraujākais kāpums bijis tieši naftas cenām. Ko-

▲ COVID-19 pandēmija izraisīja darbības pārtraukumu daudzās metalurģijas rūpnīcās, radot izejmateriālu deficītu, taču tajā pašā laikā finanšu stimulu rezultātā preču biržās ieplūstošā nauda sekmēja strauju izejvielu cenu kāpumu, veicinot izmaksu pieaugumu metālus patērējošajās nozarēs. FOTO - REUTERS/SCANPIX

Tērauda ražošanas atsākšana prasa laiku, kā rezultātā tirgū izveidojies materiālu deficīts.
Toms Grīnfelds

mentējot tirgus norises, P. Celms norāda uz naftas eksportētāju valstu savienības OPEC noturīgo disciplīnu attiecībā uz naftas piedāvājuma ierobežošanu. Tāpat lielākā daļa ražotāju, kas atrodas ārpus Ziemeļamerikas un attiecībā uz naftas piedāvājuma ierobežošanu nepārstāv tā dēvētās OPEC+ valstis, neizrāda nekādas pazīmes, kas liecinātu par piedāvājuma palielināšanu. Tas, pēc eksperta domām, rada risku, ka nākamā gada laikā naftas piedāvājums nesasnies prognozes.

Lēciens metālos

Visai iespaidīgs cenu kāpums ir vērojams arī tā dēvētajiem industriālajiem metāliem. No tiem īpaši jāpiemin varš, kura cena gada laikā ir kāpusi apmēram par 80%. Pēc

P. Celma teiktā, vara cenas kāpumu ietekmē piedāvājuma ierobežojumi, kas saistīti ar ražošanas samazināšanos Dienvidamerikā, ko izraisīja Peru un Čīles ekonomikas aizvēršana Covid-19 pandēmijas ietekmē jeb t. s. lokdauns. Arī citiem metāliem cenas kāpums ir bijis visai iespaidīgs. Piemēram, alumīnijs biržā gada laikā ir kļuvis par 47% dārgāks, bet tērauda armatūra sadārdzinājusies par 49%. Nākotnē pieprasījumu, pēc P. Celma domām, ietekmēs vairāki faktori.

Viens no tiem ir valdību fiskālā politika, kas saistīta ar iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanu un tā dēvēto helikoptera naudu, kas veicina kopējā pieprasījuma palielināšanos. Šeit jānorāda uz pēdējā laika atziņām, ka visai lielā daļā no līdzekļiem, ko valdības piešķir iedzīvotājiem, nonāk finanšu tirgos, tādējādi naudas maksas palielināšanās veicina aktīvu cenu kāpumu un tas gan tieši, gan netieši veidā veicina arī izejvielu sadārdzināšanos. Par labu izejvielu cenu kāpumam, vismaz atsevišķos segmentos, nāk arī izmaiņas vides politikā.

BlueOrange investīciju analītiķis šajā ziņā norāda arī uz Eiropas Savienības Zaļo kursu, kas veicinot pieprasījumu pēc vara. Tāpat jāpiebilst, ka pieprasījumu pēc izejvielām rada arī jaunu auto-

mašīnu ar mazāku izmešu apjomu ražošana. Pēc P. Celma domām, vēl viens būtiskais izejvielu tirgu ietekmējošais faktors ir daudzpusīgāku piegādes ķēžu veidošana, jo gan Ķīna, gan ASV ir strādājušas pie tā, lai garantētu nepārtrauktu piekļuvi stratēģiskiem produktiem un resursiem šajā jaunajā geopolitiskās spriedzes periodā.

Globāla problēma

Plašu patērētāju loku Latvijā minētie procesi, iespējams, ietekmē ievērojami mazāk nekā līdz marta sākumam notikuši naftas produktu sadārdzināšanās, taču sagādā galvassāpēs mūsu valsts metālapstrādes un mašīnbūves nozarei. Turklāt dārgāks tērauds nozīmē arī būvkonstrukciju un celtniecībā izmantotās armatūras sadārdzināšanos. Vara cenas pieaugums var veicināt elektrības vadu sadārdzināšanos. Tomēr šķiet, ka ar dārgāku metālu radītājam blaknēm patlaban saskaras rūpniecības uzņēmumi. Mašīnbūves un metālapstrādes uzņēmumu asociācijas valdes priekšsēdētājs Toms Grīnfelds stāsta, ka izejvielu cenu kāpums negatīvi sāka izpausties jau pagājušā gada rudenī un turpinās vēl aizvien. «Tas nav tikai pie mums, Latvijā, šī ir globāla rakstura problēma. Patiesībā problēmas ir divas. Viena no tām ir pats cenas kāpums. Savukārt otra problēma izpaužas grūtībās sagā-

dāt nepieciešamos materiālus, jo līdz ar globālo piegāžu pārrāvumiem konkrētā dienā vairs nevar dabūt konkrētas markas tērauda izstrādājumus,» tirgus konjunktūru ieskicē T. Grīnfelds.

Viņš skaidro, ka līdz ar Covid-19 uzliesmojumu pērn Eiropā aizvērās autorūpniecība, kas lika apstāties arī tērauda ražošanas rūpnīcām. Taču šādu rūpniecību darba atsākšana prasa laiku, kā rezultātā tirgū izveidojies materiālu deficīts. Latvijas rūpniecībā tas tiek izjūsts visai sāpīgi, jo ir materiāli, kuriem cenas pieaugušas par 60–70%, kas likumsakarīgi sadārdzina arī ražošanas pašizmaksu.

Cenas preču biržā ietekmē arī citas Latvijas apstrādes rūpniecības nozares, piemēram, tekstilrūpniecību un apģērba ražošanu, kur zināma ietekme ir kokvilnas cenā. Šīs industrijas pārstāvošās Latvijas Viegls rūpniecības uzņēmumu asociācijas vadītājs Gunītis Strazds stāsta, ka pagaidām no ražotājiem sūdzību nav un tā kā nereti potenciālā cenu virzība biržā jau tiek prognozēta iepriekš, tad šīs svārstības tiek atrunātas ar preču noņēmējiem un iekļautas produkcijas cenā. «Ražošana daudz vairāk izjustu lielas naftas cenas svārstības, jo tā tiek izmantota sintētisko šķiedru ražošanā, kas veido apmēram 70% no apģērba izejvielām. Tomēr

Dinamika

Atsevišķu izejvielu cenu pieaugums nākotnes kontrakts biržā pēdējos 12 mēnešos (līdz šā gada 25. martam)

- Nafta (Brent): **126%**
- Nafta (WTI): **139%**
- Varš: **80%**
- Tērauda armatūra: **49%**
- Alumīnijs: **47%**
- Kokvilna: **47%**

Avots: dati – Investing.com, aprēķini – Diena

pēc lielā naftas cenu krituma, kas bija iepriekšējos gados, arī pagājušajā gadā, šobrīd sintētiskajam šķiedrām būtiskas cenu izmaiņas nav vērojamas,» situāciju izklāsta asociācijas vadītājs.

Kopumā preču cenu kāpums var kļūt par visai nopietnu inflācijas dzinuli. Ja paraugāmie vēsture, tad varam vilkt paralēles ar 2011. un 2012. gadu, kad ASV Centrālās bankas lēmuma rezultātā par ekonomikas stimulēšanu ar naudas injekcijām finanšu tirgos cenas preču biržās pieauga un šis process nepalika nepamanīts arī Latvijā, kad visai strauji sāka palielināties inflācija, bet iedzīvotāju šķūnīši visai strauji tika atbrīvoti no dažādiem gadu gaitā uzkrātiem metāllūžņiem. Domājams, ka preču biržu ietekmes rezultātā iepriekšējos mēnešos ierasto deflāciju no-